

Welkom op de cursus Monumentaal onderhoudschilderwerk

Stichting
Apeldoornse
Monumenten

 Apeldoorn

Avondprogramma

- 19:00 – 19:30: Ontvangst met koffie/thee
- 19:30 – 20:15: presentatie over schilderwerk op hout
- *onderhoud aan schilderwerk op hout*
- *speuren naar houtrot*

- 20:15 – 20:30: Pauze
- 20:30 – 21:15: Tweede deel over glas en stopverf
- *herkennen van historisch vensterglas*
- *schade en herstel van historisch vensterglas*
- *glas-in-lood en stopverf*
- 21:15 - 21:30. Vragen en discussie
- 21:30 – 22:00: Gelegenheid tot napraten, deuren sluiten om 22:00

Duurzaam schilderen gaat verder dan alleen het aanbrengen van een verflaag

- Foto linksboven. Recent schilderwerk, maar de oude verflagen zijn niet goed ontvet en geschuurd.

Ook dit is niet de bedoeling...

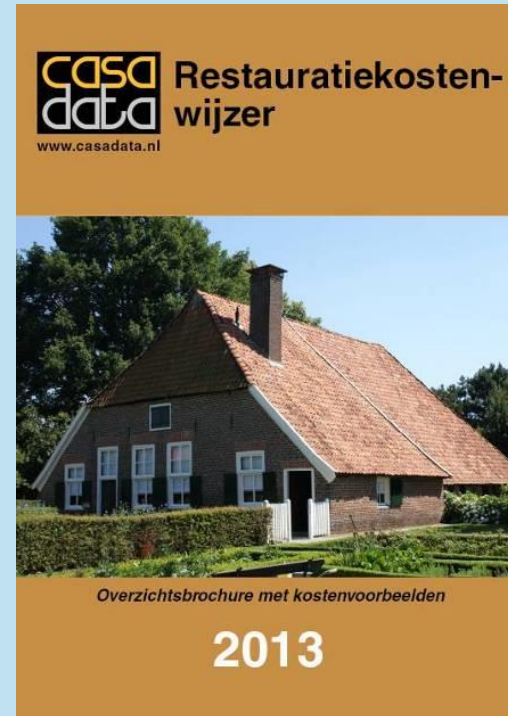
- Kozijn kaalgemaakt met een schuurschijf

Uitvoeringsrichtlijnen voor schilder-en glaswerk in de restauratie

- Voor het uitvoeren van schilderwerk geldt het algemeen toegepaste Basis-Verfbestek (onderhoud en nieuwbouw).
- Uitvoeringsrichtlijn Historisch schilderwerk (URL 4009)
- <http://www.stichtingerm.nl>

Wat kost nu een schilderbeurt?

- De restauratie en schilderkostenwijzer van Casadata geeft een goede weergave van de kosten. www.casadata.nl
- Je hebt wel een gespecificeerde offerte nodig van de schilder

Bijwerkbeurt

- Een bijwerkbeurt betreft meestal het schilderen van de liggende delen
- OHD 01 Nalopen en wassen, partieel niet-intacte oude verflagen verwijderen, schuren, gronden en afschilderen in 2 lagen.

Volledige schilderbeurt

➤OHD 02 Plaatselijk bijwerken + 1 x alles schilderen met dekverf.

➤OHD 03 Plaatselijk bijwerken + 1 x alles schilderen met grondverf en 1 x met dekverf.

Niet intacte oude verflagen verwijderen, vervolgens deze plaatsen goed schuren, bijwerken met grondverf en afschilderen

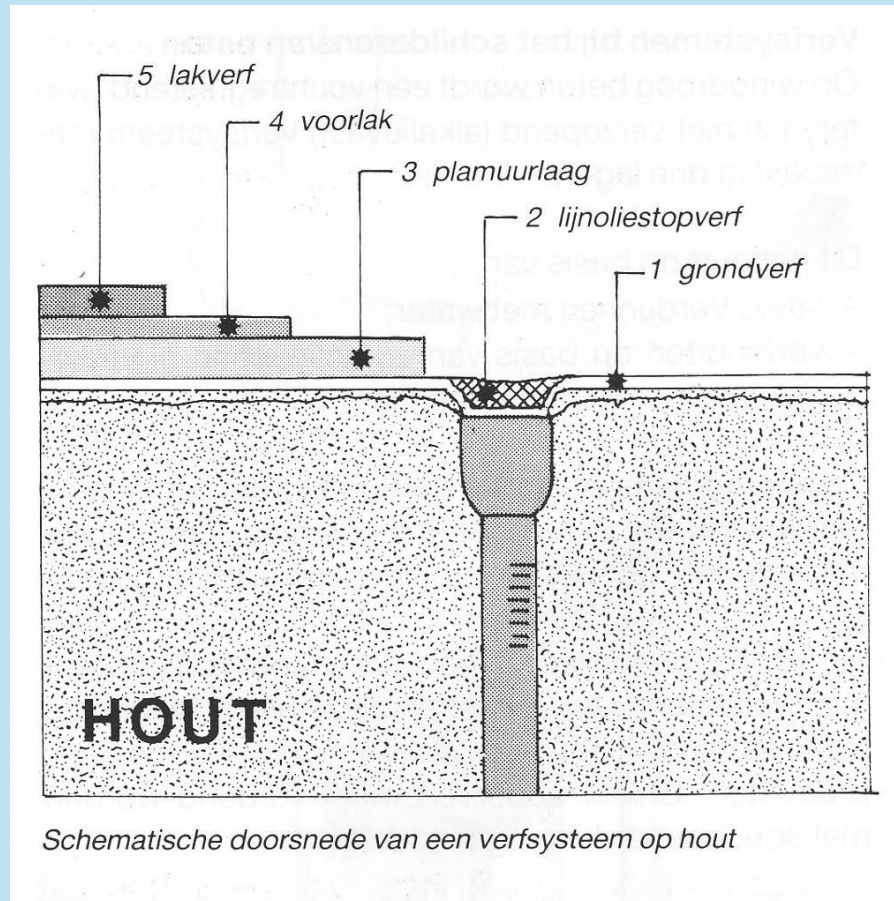

Volledig nieuw verfsysteem

- 1 OHD 09 verflagen geheel verwijderen met 2 x grondverf, 2 x dekverf
- Alle oude verflagen verwijderen, daarna schuren en zeer spaarzaam plamuren één- of tweemaal in de grondverf en afschilderen in 2 lagen.

Wat is een verfsysteem?

- Een verfsysteem is een opbouw van grondverf, aflak en plamuur.

Waar bestaat verf uit?

(Lijn)olieverf, een eeuwenoud product.

- Theophilus Presbyter (c. 1070–1125) beschreef al dat de deuren van kloosters in een rode olie verf geschilderd werden.
- tot kort na de 2e wereldoorlog werd er voornamelijk met lijnolieverven geschilderd
- Foto rechtsboven: moderne lijnolieverf in 2013. Foto van de balustrade van kasteel Biljoen in Velp (Arnhem)
- Foto linksboven. Oude lijnolieverf bij een dakoverstek. Let op de typische craquelé

Synthetische verf

- Rond 1950 ging men bijna volledig over op synthetische verven met bindmiddelen als alkydhars en polyurethaan.
- Met name de hoge glansgraad is erg geliefd in Nederland.

Project Koolwaterstoffen 2000

- Voor het vloeibaar maken van het bindmiddel in de verf zijn oplosmiddelen nodig. Dit zijn zogeheten vluchtige organische stoffen (VOS).
- De oplosmiddelen in de verf zorgden voor veel problemen zoals aantasting van het zenuwstelsel (schildersziekte OPS /CTE)
- Vanaf 1 januari 2000 is het voor schilders niet toegestaan om binnenshuis oplosmiddelrijke producten te gebruiken.

Acrylverf (Interieur)

- Als vervanging voor verven met organische oplosmiddelen zoals terpentine, worden in het interieur nu verven op waterbasis gebruikt
- Acrylverf of polymeerverf is een sneldrogende verf die bestaat uit een kleurend pigment met een bindmiddel van kunststof polymeerhars.
- Deze verven zijn echter niet per se milieuvriendelijk. De acrylverven bevatten ook stoffen als biocides.

Ontheffing

- Voor rijksmonumenten geldt de mogelijkheid om ontheffing aan te vragen als het gaat om het herstellen van historische afwerking- of toplagen.
- Dit is bijvoorbeeld het aanbrengen van traditioneel imitatieschilderwerk, zoals marmer- en houtnerfschilderwerk.

High solid alkyd verf / 2010 verven

- Verf waarvan het percentage oplosmiddel met ca. 50% is teruggebracht
- Hierdoor is de verf wat dikker en stroperiger om te verwerken

De schilders moesten even wennen aan de nieuwe verf

- Foto boven. Het verschroeien van de verf wordt veroorzaakt door een te snelle droging van het oppervlak en wordt vaak veroorzaakt door het te dik opzetten van de verf.

Gebruik een laagdiktekam

- Met een laagdiktekam kan de dikte van de natte verflaag gecontroleerd worden.

Acrylverf (exterieur)

- Foto boven. Geheugensteuntje voor de schilder. Bijgewerkt 2011 Sigma S2u nova Gloss
- Watergedragen hoogglans verf voor op basis van polyurethaan-acrylaat

Nadeel van acrylverf in het exterieur

- Acrylaatverven blijven elastisch, waardoor houtrot lange tijd verborgen blijft
- Inmiddels zijn er acrylaatverven ontwikkeld die wel gaan afbladderen bij vochtproblemen in het hout.

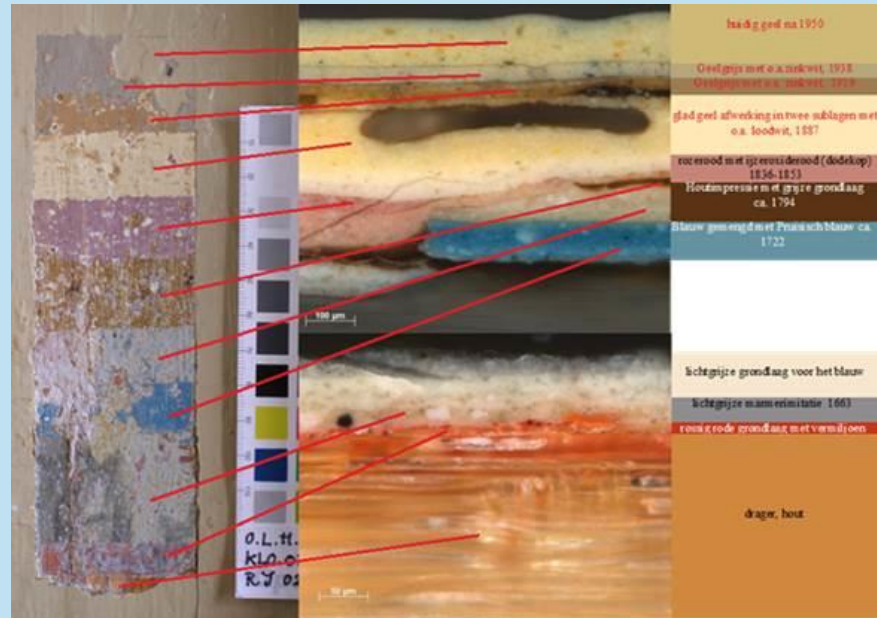

Niet alle monumenten zijn van oorsprong grachtengroen en roomwit

- Foto's links. Stobbenhut uit 1925 met originele kleuren. Landgoed Rauwenhul Beekbergen
- Foto boven. Prieeltje op landgoed Hoekelum (Bennekom)

Kleuronderzoek

- Foto's links: Na kleuronderzoek in de stad Dordrecht is een kleurenwaaier ontwikkeld met typische Dortsche kleuren.
- Foto boven. Olieverven vergelen. Wat ooit wit is geweest wordt na een tijd roomwit. Om de ware kleur te kunnen bepalen is microscopisch onderzoek nodig.

Voorbeeld van het wijzigen van kleuren

- foto's boven. Tijdens het afkrabben van de oude verflagen kwam de oorspronkelijke kleurstelling tevoorschijn. Door een specialist zijn deze onderzocht en men heeft besloten het pand te schilderen in zijn oorspronkelijke kleurstelling.
- Foto's boven. Jugendstil villa Deventerweg Zutphen voor de kleurwijziging.

Kleurstelling na kleuronderzoek

Inspecteren van schilderwerk

- Goed en volledig inspecteren van schilderwerk kan alleen van dichtbij.
- Foto's links. Destructief onderzoek met een priem of verfkrabber kan verborgen gebreken tevoorschijn halen

Controleer de glasaansluitingen aan de buitenzijde en de binnenzijde

- Bij een bijwerkbeurt of onderhoudsbeurt horen ook de stopverfzomen.
- Indien de stopverf nog redelijk vast zit deze afkitten met een overschilderbare beglazingskit
- De losse en gescheurde stopverfzomen vervangen.
- Controleer ook de glasaansluitingen en het schilderwerk aan de binnenkant

Goede waterdichte glasaansluitingen aan de binnenkant

- Zorg voor waterdichte glasaansluitingen De verflaag dient het glas 2 a 3mm te overlappen.

Controleer de omtrekspeling van ramen en deuren

- Zorg ervoor dat draaiende delen zoals deuren, ramen en luiken na het schilderen voldoende omtrekspeling houden.
- Tussen onderdorpels en draaiende delen klevend water zorgt voor versnelde inrotting van stijlen en verbindingen.

Verkrijtend schilderwerk

- Onder invloed van UV straling verpoedert de toplaag van de verf. Het vulmiddel (krijt) en de pigmenten blijven over.
- De laagdikte wordt minder. Advies is om het schilderwerk schoon te maken en te schilderen.

Gebruik de juiste verfreinigers

- Vissenogen in de verf door een siliconenbesmetting. Dit kan worden veroorzaakt door het schoonmaken met allesreiniger, afwasmiddel of door contact met siliconenkit.
- Er zijn middelen verkrijgbaar om de siliconen te verwijderen en om ervoor te zorgen dat de verf beter uitvloeit op met siliconen vervuilde oppervlakten.
- Verf reinigen met schoon water en eventueel bijgemengt met Universol of St. Marc

Afbladderend schilderwerk. Controleer ook de oorzaak!

- Foto links. Topgevel met dakoverstek, windveren en dekplanken.
- Foto rechtsboven. Zone met afbladderend schilderwerk onder het dakoverstek.

Lekkage door een kapotte dakpan

- Foto links. Lekkage door een kapotte dakpan. Hierdoor is het vochtgehalte in het hout flink toegenomen.

Meet het vochtgehalte, voordat je gaat schilderen

- Het vochtgehalte in het hout kan gecontroleerd worden met een vochtmeter
- Vochtgehalte voor hoogglanzende afwerkingen (alkydverf) mag max. 18% zijn.
- Vochtgehalte voor voor vochtregulerende afwerkingen (beits, schakelverf) mag max. 21% zijn
- Vochtgehalte voor blanke en transparante afwerkingen (lakken) max. 17% zijn

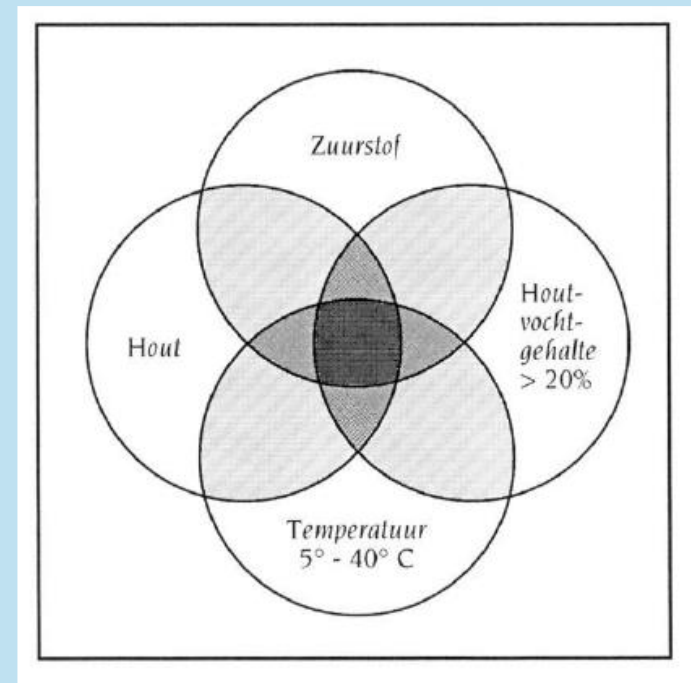
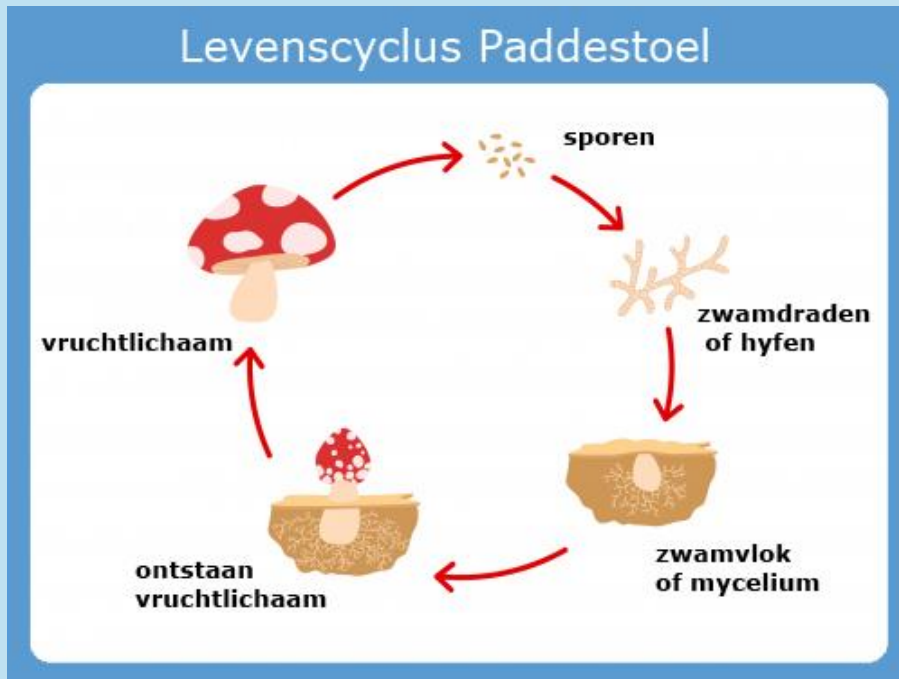
Vochtproblemen kunnen leiden tot houtrot

- Eikenhouten onderdorpel wat is aangetast door de bruine eikenzwam
- Houtrot wordt veroorzaakt door zwammen

Houtrot wordt veroorzaakt door zwammen

Zwammen die bruinrot veroorzaken

- Wanneer schimmels de cellulose in hout afbreken, ontstaat bruinrot. De lignine blijft over en geeft de bruine kleur en een blokmotief
- 1 huiszwam
(vooral naaldhout en zelden eikenhout)
- 2 kelderzwam
(naald- en loofhout)
- 3 poriëzwam
(naaldhout)
- 4 plaatjeshoutzwam
(naaldhout en zelden loofhout)

Zwammen die witrot veroorzaken

- Wanneer schimmels de lignine afbreken, ontstaat witrot. De cellulosevezels blijven over.
- 1 Elvenbankje
(spinhout van naald en loofhout, maar zelden eikenhout)
- 2 Bruine Eikenzwam
(loofhout)

Let goed op kuilen in het oppervlak en zacht hout

- Goed en volledig inspecteren kan alleen van dichtbij.
- Destructief onderzoek met een priem of verfkrabber kan verborgen gebreken tevoorschijn halen
- Let goed op verbindingsnaden, aansluitingen op ijzerwerk (duimen, diefijzers, sluitplaten) schilderwerk en glasaansluitingen
- Overleg vooraf met de opdrachtgever als je destructief onderzoek wilt uitvoeren.

Aangetast hout moet voldoende verwijderd worden

- Het kozijn is hersteld doormiddel van aanhelen en het raam is hersteld met reparatievulmiddelen. Helaas is de zwamaantasting onvoldoende verwijderd en is er opnieuw houtrot ontstaan.
- Verwijder de door zwam aangetaste delen van het hout tot 300 - 450 mm voorbij de zichtbare aantasting.

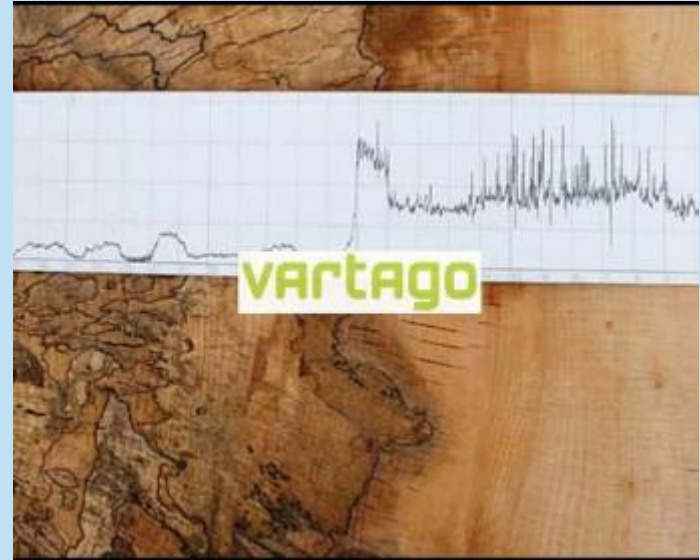

Vaak valt het tegen..

- De aansluiting van de kozijnstijl tegen de bepleisterde gevel is dichtgezet met kit.
- Waterdamp is gaan condenseren tussen het kozijn en het metselwerk. Het kozijn is van binnenuit weggerot.

Resistograaf

- Met behulp van een resistograaf kan een kozijn op verborgen houtrot gecontroleerd worden.
- De resistograaf registreert de tegendruk.

Grote inrottingen niet meer repareren met vulmiddelen

- Foto linksboven. Door spanningsverschil losgetrokken vulmiddel.
- Foto rechtsboven. Uitgezakte reparatiemortel. Grote reparaties dienen over een langere periode in meerdere lagen aangebracht te worden
- Grotere reparaties dienen door de timerman met hout worden hersteld.

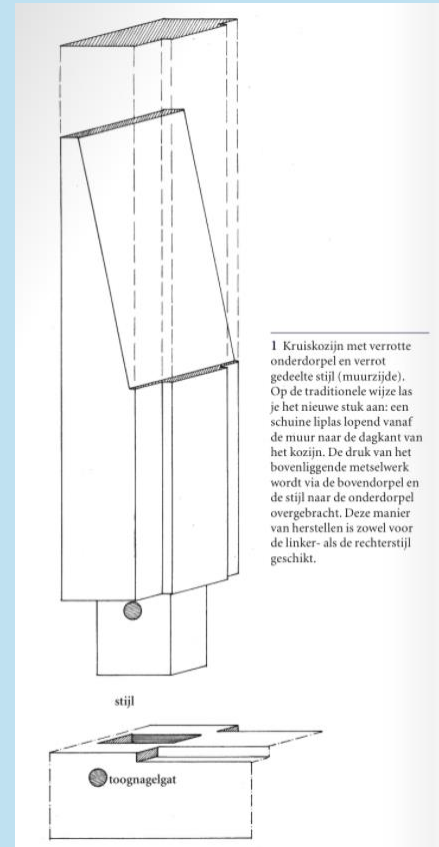
Combinatie van hout en vulmiddel

- Houtrot is weggehakt. Het gat is gerepareerd met behulp van een nieuw stuk hout wat dat in de tweecomponenten kunsthars is gedrukt. Het door houtrot aangetaste half is volledig vernieuwd.

Aanhelen / aanlassen van kozijnstijlen

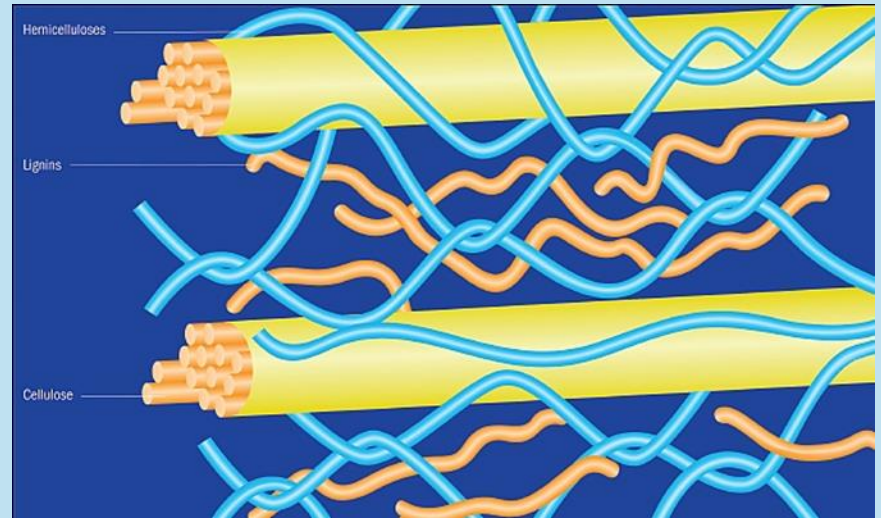
- Aanhelen of aanlassen van kozijnstijlen

Let op! niet alle vulmiddelen zijn geschikt voor op houtwerk

- (auto) plamuur, stopverf en Porion kunnen niet als vulmiddel worden gebruikt omdat deze door de sterke krimp lostrekken en wegvallen! Porion is ook niet bestand tegen vocht.

Het verwerken van hout

- Hout bestaat uit een cellulose-netwerk, "doordrenkt" met het bindmiddel lignine.
- Door UV-straling in combinatie met vocht spoelt de lignine uit en er ontstaat een onsamenhangende houtstructuur van loszittende cellulosevezels.

Verf hecht slecht op verweerd hout

- Foto boven. Verf hecht wel op het grijze verweerde hout, maar door de onsamenhangende celstructuur van het verweerde hout zal de verf toch snel gaan barsten en afbladderen.

Verweerd hout gezandstraald en geschilderd

- Foto linksboven. Het grijs verweerde hout is tot op het gezonde hout verwijderd met behulp van gritstralen
- Foto rechtsboven. Het aanzicht van glad geschaafd hout is totaal veranderd.

Afkitten van naden kan voor problemen zorgen

- Kitnaden krimpen vaak los. Door de naden wordt capillair vocht naar binnen gezogen.
- Vocht van binnenuit kan niet weg en condenseert achter de kitnaad.

Beschermende maatregelen tegen weersinvloeden

- Foto linksboven. Putjes veroorzaakt door regendruppels
- Foto rechtsboven. Als de weersomstandigheden niet optimaal zijn kan het schilderwerk beschermd worden met afdekzeilen

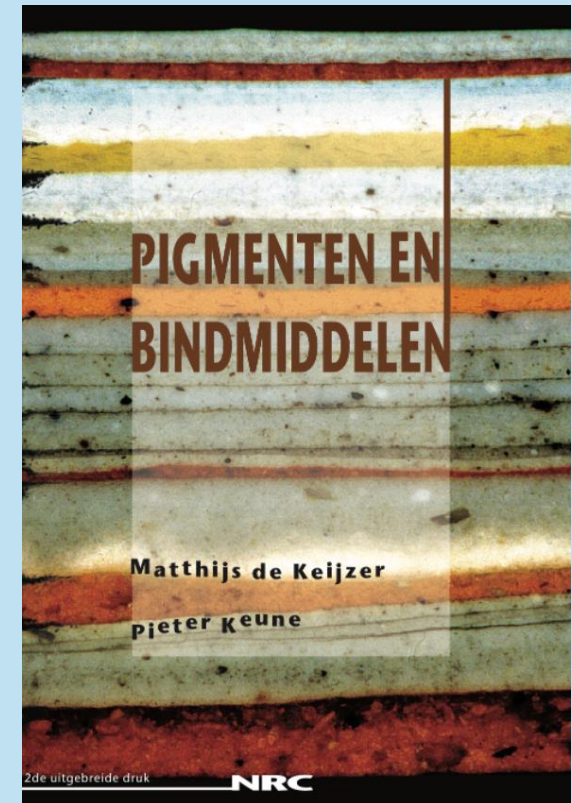
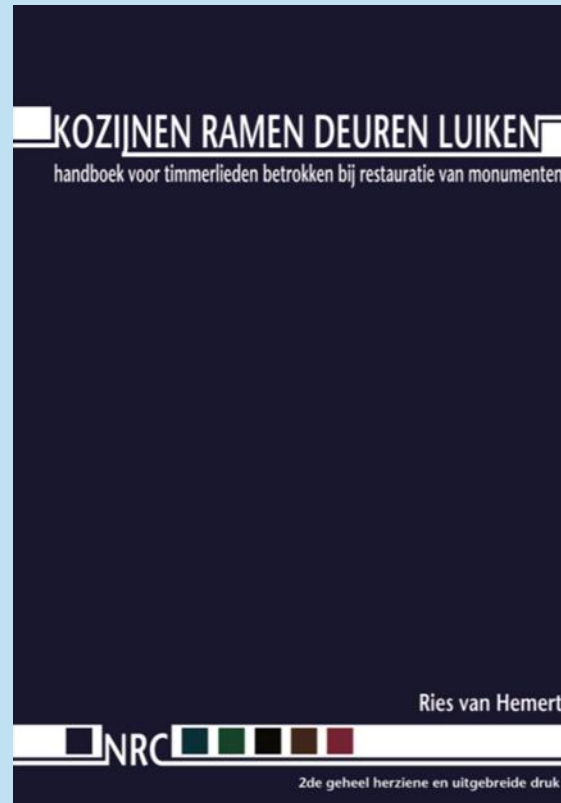
Erkenningsregelingen voor restauratieschilders

Stichting
Erkende
Restauratiekwaliteit
Monumentenzorg

Handige boeken en websites

- <https://www.restauratiecentrum.nl/boeken> (gratis inzage)
- <https://schildersmuseum.nl/> (demonstraties en museum)
- <https://www.coda-apeldoorn.nl/nl/archief/publiekspublicaties>

Einde van deze presentatie.

➤ Zijn er nog vragen?